

Kulturmiljöprogram

Del 4.9 Nässjö socken

Inledning

Denna del av Nässjö kommuns kulturmiljöprogram redovisar bevarandevärda objekt inom Nässjö socken.

Läsanvisning

Hela kulturmiljöprogrammet

I den fullständiga versionen av Nässjö kommuns kulturmiljöprogram finns bakgrunden till kulturmiljöprogrammet, fördjupad beskrivning av kulturmiljön och redovisning av samtliga bevarandevärda objekt inom kommunen.

Karta

De olika objektens lokalisering får man fram genom kartfunktionen på kommunens hemsida. Där går det hitta alla kommunens objekt i kartform och det går även att söka på fastighetsbeteckning och adress.

Klassning

Följande klasser används i kulturmiljöprogrammet:

Klass 1, byggnadsminne (KML 3 kap) / Kyrkliga kulturminnen (KML 4 kap)

Graderingen avser byggnader som förklarats vara byggnadsminnen enligt Kulturmiljölagen (kap 3-4). Klassificeringen avser befintliga byggnadsminnen.

Klass 2, Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap § 13)

Graderingen avser särskilt värdefull bebyggelse, sådana byggnader får inte fysiskt förvanskas vid förändring av eller i anslutning till byggnaden. Byggnaden bör skyddas genom q-bestämmelse i områdesbestämmelse eller detaljplan.

Klass 3, särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnaden har ett visst värde i fråga om till exempel utformning. Värdebärande element i byggnaden bör hanteras på ett varsamt sätt vid förändringar av eller i anslutning till byggnaden. Bör skyddas genom varsamhetsbestämmelse i områdesbestämmelse eller detaljplan.

Klass 4, allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Graderingen motsvarar det generella krav på hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden som gäller för alla byggnader.

Klass 5, avskrivs

Byggnaden har inte kulturhistoriska värden som behöver beaktas i plan- och bygglovsprocessen. Objekt i klass 5 finns inte upptagna i kulturmiljöprogrammet.

Klassningen är framtagen av Länsstyrelsen i Jönköpings län och är baserad på Plan- och bygglagens (PBL) hänsyns- och skyddsbestämmelser samt byggnadsminnen enligt Kulturmiljölagen (KML). Klassningen skiljer sig från den klassning som använts i kommunens tidigare kulturmiljöprogram "Värdefulla byggnader och miljöer" (2007) och därför har ny bedömning gjorts vid framtagande av detta program.

900 Nässjö sockencentrum

Nässjö gamla kyrka 1, fastighet Nässjöbyn 3:5
Klass 1: Kyrkligt kulturminne (KML 3, 4 kap)

Nässjö gamla kyrka uppfördes på rekordtid sommaren 1791, och invigdes den 31 juli. Mannen bakom verket var kyrkoherden Johan Fovelin, som idag ligger begravd strax öster om koret. Den 10 april hade man hållit den sista gudstjänsten i den gamla medeltida stenkyrkan, som strax därefter revs ner för att ersättas av den kyrka vi har idag. Denna var byggd i gotisk stil i slutet av 1200-talet. En ännu äldre kyrka i trä med stenkor har dessförinnan stått på platsen. Delar av medeltidskyrkans norra långvägg och grunden med de tre igenmurade gravkoren för släkterna Slatte, Queckfeldt och Duker fick vara kvar. Man återanvände också resten av stenmaterialet för att uppföra den nya kyrkan, vilket man gjorde i nyklassicistisk stil med fasader i gul puts. Långhuset har ett brant sadeltak täckt med tjärat spån. Det kraftiga tornet har urtavlor i takfallet och är försett med en öppen lanternin. Koret är litet och rakavslutat. 1840 ersattes den tidigare tornhuvnen med den nyklassicistiska tornlanterninen. Efter en brand 1906 som förstörde tornlanterninen återuppbyggdes den igen. Kyrkan har målats om flera gånger och har haft vita och gula kulörer.

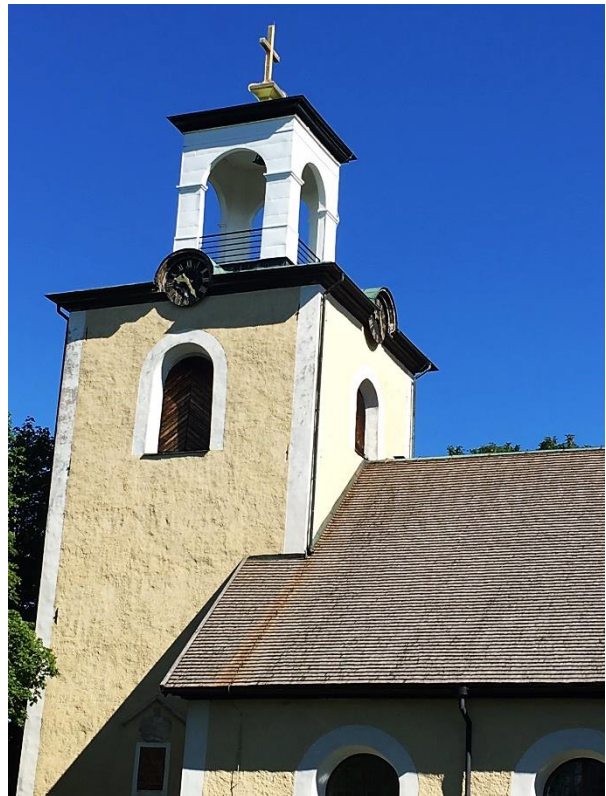
Invändigt är kyrkans väggar vitkalkade, fönstren är rundbågiga och tunnvalvtaket är av trä. Kyrkan genomgick restaureringar 1941 och 1971 då inventarierna konserverades. Dopfunten är från slutet av 1100-talet i huggen sandsten. Ovanför denna hänger en dopängel från 1739. I korväggen finns en predikstol i vitt och guld. Det finns också en äldre predikstol från 1601 som är uppsatt vid norrväggen. Andra klenoder som finns i kyrkan är ett Mariaskåp från 1300-talet, en Laurentiusskulptur från 1400-talet samt ett altarskåp från 1500-talet. Kyrkoorgeln byggdes av Pehr Schörlin 1795.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med tornet i väster och det rakavslutade koret i öster med en utbyggd sakristia
- Tornets lanternin, urtavlor och kors
- Fasaden med spritputs och slätputs i gul respektive vit kulör
- De rundbågiga fönstren och portarna
- Interiörens vitkalkade väggar och tunnvalvtak av trä samt den fasta inredningen

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Kyrkan är en viktig del av traktens historia, och vittnar om hur trakten såg ut innan järnvägen och samhället tillkom. Flera tidiga nässjöprofiler är begravda i eller kring kyrkan.

901 Område Hästerum

Hästerum gamla stugan 1, Hästerums gård 1, Hästerum Oskarsgården 1, Hästerum 26, 10, 28, 27, 35, 36, Hästerum Lidbäck 1, fastighet Hästerum 1:6, 1:14, 1:31-1:34, 1:36-1:39
Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Enkelstugan på 1:6.

Byn Hästerums fem gårdar ligger relativt tätt grupperade vid Hästsjöns södra strand. Laga skifte skedde 1892 och det mesta av byns nuvarande bebyggelse är uppförd efter skiftet. Enkelstugan i två våningar på 1:6 är troligen byggd redan under 1700-talets senare del, och 1896 uppfördes det nya boningshuset (1:39) i 1½ våning med sexdelad plan. Dess fasad täcks av gul liggande och stående fasspontpanel. Entrén markeras av en frontespis och en utskjutande glasad farstu med snickerier.

Boningshuset på 1:39 uppfördes 1919 i två våningar och i vinkel av restimmer. Det har fasader i faluröd locklistpanel med en glasad förstuga. Huset har vackra snickerier åt norra gaveln och trekantiganockfönster åt tre håll. Byggnaden har senare byggts ut åt norr. De övriga mangårdsbyggnaderna är antingen enkelstugor i två våningar eller parstugor av traditionellt snitt. Ladugårdarna på 1:6 och 1:39 är timrade. På samfällig mark ligger byns pietetsfullt restaurerade kvarn. Kvarnplatsen omnämns i 1697 års kvarninventering som en "liten bäckakvarn som maler när vatten vankas". Numera rinner vattnet i en tämligen strid ström utmed den delvis stenskodda fåran.

Karaktärsdrag – Enkelstugan

- Byggnadens volym med tegeltak
- Rödmålade locklistpanelen med vita detaljer
- Ursprungliga tvåluftsfönster av trä med spröjs
- Dörrparet i trä med omfattning och dekorativt överstycke, samt enklare trädörren i trä

Karaktärsdrag – Bostadshuset på 1:39

- Byggnadens volym med frontespis
- Tvåkupiga takteglet
- Stående och liggande fasspontpanelen
- Snickarglädjen på glasverandan med äldre fönster och dörrpar med spröjs
- Fönstren med spröjs i trä
- Exponerade stensockeln

Karaktärsdrag – Ladugården på 1:6

- Byggnadens volym i vinkel
- Rödmålade panel med vita detaljer
- Sadeltaket belagt med röda, tvåkupiga tegelpannor
- Äldre fönster av trä med spröjs
- Rännebron

Karaktärsdrag – Bostadshuset på 1:36

- Byggnadens volym i vinkel
- Rödmålade locklistpanel med vita detaljer
- Två- och fyrluftsfönstren
- Snickarglädjen på den inglasade verandan med spröjs och pardörr
- Exponerade stensockeln

Karaktärsdrag – Kvarnen

- Byggnadens volym i timmer, delvis täckt med stående träpanel
- Sadeltaket
- De äldre fönstren med spröjs i trä
- Höga stensockeln

Karaktärsdrag – Bostadshuset på 1:31

- Byggnadens volym med dekorativt glasveranda med dörrpar och fönster med spröjs
- Röda locklistpanel med detaljer i ljus kulör
- Sadeltaket belagt med tvåkupiga tegelpannor
- Mindre bodbyggnad på gården uppförd i timmer

Karaktärsdrag – Enkelstugan på 1:32

- Byggnadens volym
- Röda locklistpanelen med gråvita detaljer
- Sadeltaket med taktegel
- Stensockeln
- Trädörren

Karaktärsdrag – Bostadshuset på 1:37

- Byggnadens volym
- Röda locklistpanelen med vita detaljer
- Röda enkupiga takteglet
- Äldre fönstren med spröjs i trä

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Området uppvisar en by med ett flertal byggnader som tillkommit vid olika tider och behållit mycket av dess ålderdomliga utseende.

Bostadshus på 1:39.

Ladugården på 1:6 i förgrunden och bostadshuset 1:36 i bakgrunden.

Kvarnen.

Bostadshus på 1:31.

Enkelstuga på 1:32.

Hus på 1:37.

902 Gissebäck stationshus

Gissebäck stationshus 1, fastighet Gissarp 1:24

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Gissebäck stationshus byggdes 1910, men blev först några år senare invigt i samband med järnvägen Nässjö-Kalmars tillkomst. Persontrafiken lades ner i maj 1966, och byggnaden har sedan dess varit privatbostad. Det är en vinkelbyggnad där norra delen är i ett plan och södra delen i två plan. Den södra delen var stinsens privatbostad, medan den norra innehöll väntrum, bagagerum och biljettförsäljning. Den sista stinsen var landskapsarkitekturintresserad och hade flera trädgårdar runt om huset, där passagerarna kunde strosa runt i väntan på tåget. Dörren in till stationen är idag igensatt och en ny entré har slagits upp på baksidan, bortvänt från spåret som än idag är i bruk. Interiört har mycket förändrats, främst under 1960- och 70-talen, och det är svårt att se att det en gång varit ett stationshus. En dörr mellan de två huskropparna slogs upp under denna period. Tegeltaket byttes 1994 ut mot betongtak. Perrongen finns kvar men är i dagsläget övervuxen. Till huset hör också några uthus från det tidiga 1900-talet, bland annat passagerardass, stinsens dass och ett förråd som användes av SJ.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med två sammansatta huskroppar i olika plan
- Den röda slamfärgade locklistpanelen och originalfönstren i trä
- Stationsskylten och perrongen, samt andra mindre föremål från stationshustiden
- Uthusen som hörde till stationshuset

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett bevarat exempel på ett mindre stationshus från tiden då Nässjös järnvägsnät byggdes ut.

905 Parstugan i Stensjön

Sävövägen 9, fastighet Boda 3:23

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

En tvåvåningsparstuga ursprungligen från 1860, men påbyggd runt sekelskiftet 1900 då verandan med snickerier och glasad dubbeldörr tillkom. Huset har timmerstomme täckt av rödfärgad locklistpanel och tegeltäckt sadeltak. På andra sidan vägen står en ladugårdslänga från sekelskiftet 1900. Ladugårdstypen var vanlig på större bondgårdar före 1930-talet. Fåhusdelen är av skiftesverk, rödmålad med ett heltäckande loft som nås via en uppfart med en träbro vid södra gaveln.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym och symmetriska fasad
- Stensockeln på både hus och ladugård
- Sadeltaket med tegelpannor och de murade skorstenarna
- Den rödmålade locklistpanelen med vita omfattningar och knutar
- Verandan med snickeriglädje och dubbeldörr
- Ladugårdens stomme, plåttak och spröjsade fönster samt träbron vid södra gaveln

Kultuhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på en tvåvåningsparstuga från 1800-talet som i senare skeden blivit påbyggd och något omgjord, men som ändå har kvar mycket av sin ursprungliga karaktär. Miljön blir komplett med ladugården på andra sidan vägen, samt slutningen ner mot sjön på husets baksida.

Ladugården.

906 Gårdsmiljö Linderyd

Äpplaskog Linderyd, fastighet Äpplaskog 1:2

Klass 3: - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

En gårdsanläggning från 1911 som ligger ensam i skogen vid vägen mot Ravelsryd. Huset är i 1½ våning med en liten frontespis i det brutna taket, ovanför en inbyggd portik. Fasaderna är klädda med liggande panel på förvandring och fönstren är tätspröjsade och har luckor. Ett uthus och en delvis timrad ladugård gör gårdsmiljön komplett.

Karaktärsdrag

- Byggnadernas volym och placering i förhållande till varandra
- Husets portik och frontespis
- De spröjsade tvåluftsfönstren av trä med fönsterluckor
- Det brutna tegeltaket med skorsten
- Den rödfärgade panelen på förvandring
- Uthusets och ladugårdens röda paneler, samt ladugårdens sadeltak i plåt

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Miljön är ett bevarat exempel på en liten gårdsanläggning, ensamliggande i skogen, från det tidiga 1900-talet.

Ladugården.

907 Hårdanäs herrgård

Hårdanäs 2, fastighet Hårdanäs 1:10

Klass: 2 - Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap §13)

Vid Nömmens strand ligger Hårdanäs herrgård. Corps-de-logi samt två flygelbyggnader uppfördes 1792-96 i nyklassisk stil. Gården nämns i ett gåvobrev 1338, där Birger Bek överlämnar Hårdanäs och Sjöeryd som morgongåva till sin hustru. Under medeltiden ägdes godset av ätten Store, under tidigt 1600-tal låg det under Havsjö säteri, och därefter ägdes det av ätterna Hård och Printzensköld. Under 1800-talet ägdes godset bland annat av häradshövding Johan Broman och kapten Karl Broberg.

Huvudbyggnaden är större än en traditionell salsbyggnad, 1½ våning med ett markerat mittparti med frontespis. Byggnaden har snidade dörrar, ljus locklistpanel, knutlådor och sadeltak med enkupigt tegel.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym och med dess mittparti och symmetriska fasad
- Den ljusmålade locklistpanelen och sadeltaket med enkupigt tegel
- Takkuporna med dekorativ spröjs
- De symmetriska fyrluftsfönstren med spröjsning
- Sockeln och trappan upp till den snidade dörren
- Gården med grusgång och flygelbyggnader

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Herrgården är en av Nässjö kommuns bäst bevarade byggnader med anor från 1700-talet. Den bär en lång historia med flera frälsesläkter som ägare.

909 Wallerströms sommarstuga

Vallbohagavägen 18, fastighet Södergården 1:19

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Detta är det först uppförda fritidshuset utmed Spexhultasjön, förmodligen även det första inom kommunen. Ursprunget till byggnaden är en ängslada, som 1909 flottades över sjön till den plats där stugan ligger idag. Året därpå byggdes ladan till mot söder. Fasaden utgörs av rödmålad fjällpanel med vita omfattningar och knutar, och den vilar på en stensockel. De smårutiga fönstren visar att den vid tiden rådande nationalromantiken satte spår i utformningen.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med den rödmålade fjällpanelen och vita omfattningar
- Sadeltaket med tegelpannor
- Stensockeln
- De små, spröjsade fönstren av trä

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett fritidshus från tidigt 1900-tal, det första som uppfördes vid Spexhultasjön.